

BROEDVOGELS IN DUORANDEN 2007

WIERDE & DIJK

Vereniging voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer Noord-Groningen

Broedvogels in duoranden 2007

Onderzoek naar het effect van duoranden
op akkervogels van het Hogeland.

Tussenrapportage van het tweede onderzoeksjaar 2007.

Januari 2008

Jan van 't Hoff & Ben Koks

Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van Wierde & Dijk, vereniging voor agrarisch
natuur- en landschapsbeheer Noord-Groningen

Postbus 25

9965 ZG Leens

email: info@wierde-en-dijk.nl

site: www.wierde-en-dijk.nl

Het onderzoek is mogelijk gemaakt met financiële steun van Vogelbescherming
Nederland en de Provincie Groningen.

Vereniging voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer Noord-Groningen

INHOUD

Samenvatting	7
Inleiding	8
Werkwijze	9
Resultaten	10
Discussie	15
Conclusies	18
Aanbevelingen	19
Dankwoord	20
Literatuur en websites	21

SAMENVATTING

Het rapport Broedvogels in duoranden 2007 is de tussenrapportage van het tweede onderzoeksjaar naar het effect van duoranden in Noord-Groningen op broedvogels. In 2007 is de eerste tussenrapportage gepubliceerd. Aan het einde van het derde onderzoeksjaar, in 2008, verschijnt de eindrapportage. Het onderzoek wordt uitgevoerd in opdracht van de agrarische natuurvereniging Wierde & Dijk.

De resultaten van het duorandenonderzoek in 2007 bevestigen die uit het eerste onderzoeksjaar. En in versterkte mate.

Evenals in 2006 is ook nu een sterke samenhang aangetoond tussen de dichtheid aan veldleeuweriken en de oppervlakte (en lengte) aan duoranden per km².

In 2006 bleek de gemiddelde dichtheid aan veldleeuweriken in de kernplots met duoranden hoger dan in de controleplots en in de noordelijke plots uit het provinciale akkervogelmeetnet. In het tweede onderzoeksjaar is dit eveneens het geval. Het verschil is in 2007 niet alleen groter geworden, het is –in tegenstelling tot 2006– ook significant. Dit grotere verschil in aantallen veldleeuweriken (per km²) is het gevolg van een afname in de plots zonder duoranden en een stabilisatie van de aantallen in de gebieden met duoranden. Dit is een geweldig resultaat! Het gemiddelde van 6 paar veldleeuweriken per 100ha in de gebieden met duoranden is 3x hoger dan in akkerplots zonder dit type akkerranden.

Bij de overige akkervogels is geen effect van de duoranden vastgesteld. Dit komt overeen met de resultaten uit 2006. De patrijs is in beide jaren niet waargenomen.

De aanwezige meerjarige faunaranden uit het Programma Beheer (nu: SANG) blijken van weinig waarde voor veldleeuweriken of enige andere akkervogel.

Ondanks het positieve effect van de duoranden op veldleeuweriken zijn we ervan overtuigd dat de resultaten nog aanmerkelijk kunnen verbeteren. Dit denken we te bereiken door aanpassingen in het duorandenbeheer, een aangepast beheer van de meerjarige faunaranden en d.m.v. een opschaling van de duoranden. Met het verdwijnen van de verplichte braaklegregeling en het verminderde aandeel aan faunaranden is het akkervogelbeheer onder grote druk komen te staan.

Vooruitlopend op het verschijnen van deze rapportage heeft in overleg met het bestuur van Wierde & Dijk al een evaluatie van het beheer plaatsgevonden. Dit heeft o.m. geresulteerd in een omschakeling van duo- naar triorandenbeheer in een vervolgproject. Een grotere rol daarin van eenjarige akkerplanten blijft nog een heet hangijzer.

Een grote verrassing was de sterke toename van het aantal broedparen van de Grauwe kiekendief op het Hogeland. Broedde er in 2006 voor het eerst een paar in de buurt van Pieterburen, in 2007 was dit aantal al gestegen tot 5. Alle paren broedden in de directe omgeving van Pieterburen. Sinds de vestiging van de grauwe kiekendief in het Oldambt in de beginjaren 90 is kolonisatie van een nieuw broedgebied niet meer voorgekomen. Hoewel een directe relatie met de dichtheid aan akkerranden (duoranden en faunaranden) moeilijk is aan te tonen, is de ligging van de nesten in de nabijheid van een groot akkervogelkerngebied en de kwelders langs de Noordkust opmerkelijk.

Vanwege de beperkte steekproefgrootte, de minimale resultaten en de ongunstige ligging van de plots met leeuwerikvlakken zijn de resultaten van dit onderdeel uit het onderzoek niet nader uitgewerkt.

INLEIDING

2007 was het tweede jaar van het driejarig onderzoek naar het effect van duoranden op akkervogels op de klei van Noord-Groningen. Deze pilot wordt uitgevoerd in opdracht van de agrarische natuurvereniging Wierde & Dijk en met financiële ondersteuning van de Provincie Groningen (voor de beheervergoedingen) en Vogelbescherming Nederland (voor het onderzoek). In navolging van de verslaglegging over het eerste jaar verschijnt dit rapport als tweede tussentijdse rapportage. De eindrapportage verschijnt in 2008 na afloop van het derde onderzoeksjaar.

In de pilot is 18ha aan duoranden beschikbaar en een oppervlakte van 32ha met leeuwerikvlakken. De duoranden en leeuwerikvlakken zijn gesitueerd in de zgn. akkervogelkerngebieden op het Hogeland. In deze door de Provincie Groningen begrensde akkergebieden worden beheermaatregelen voor akkervogels zoveel mogelijk geconcentreerd ingezet, teneinde de effectiviteit van de maatregelen te vergroten.

Het merendeel van de beschikbare duoranden zijn verdeeld over vier onderzoeksplots. De broedvogels in deze kernplots zijn paarsgewijs vergeleken met die in vier controleplots. De controleplots onderscheiden zich van de kernplots door het ontbreken van of een gering aandeel aan duoranden. De totale onderzochte oppervlakte bedraagt 769ha, waarvan 575ha op duoranden. De onderzoeksplots zijn, van west naar oost, gesitueerd in de jongste kustpolders: Marnewaard, Westpolder, Zevenboerenpolder, Negenboerenpolder, Lauwerpolder en in de omgeving van Spijk.

De Negenboerenpolder.

De Zevenboerenpolder.

WERKWIJZE

De toegepaste werkwijze bij het veldonderzoek en de statistische analyses wijken niet af van die in het eerste onderzoeksjaar. Voor een beschrijving van het doel, de onderzoeksopzet, de onderzochte kenmerken van de akkerranden en akkers, de toegepaste broedvogelmethode en analyses wordt daarom verwezen naar de eerste tussenrapportage (van 't Hoff & Koks 2007).

Kleine verschillen doen zich voor in de opgegeven gemiddelde lengte en/of oppervlakte van de akkerranden en in de gemiddelde dichtheden van de broedvogels tussen beide rapporten. In 2006 zijn de lengten en oppervlakten van de akkerranden uitgedrukt in hectares en in 2007 in hectares per km². En in 2006 zijn de dichtheden van de vogels uitgedrukt in $\ln(x-1)$ terugtransformeerde waarden, in 2007 zijn deze waarden niet \ln -getransformeerd. Het nagenoeg ontbreken van nulwaarnemingen in de kern- en controleplots maakte een dergelijke transformatie van het aantal territoria overbodig.

RESULTATEN

De akkerranden in 2007

In de kernplots is de oppervlakte aan duoranden in 2007 met gemiddeld 3.7ha per km² groter dan in de controleplots met gemiddeld 1.4ha per km². De oppervlakte aan duoranden is in de kernplots gemiddeld 2.6x hoger. Het verschil is niet significant als gevolg van de grote spreiding in zowel de kern- als controleplots (tabel 1). In de kernplots varieert de oppervlakte aan duoranden van 0.8 tot 5.9ha per km², in de controleplots van 0 tot 4.5ha per km². De gemiddelde lengte aan duoranden is in de kernplots 3531m/km², tegen 1342m/km² in de controleplots. Kernplots zijn de gebieden met veel duoranden. In de controleplots liggen geen of weinig duoranden.

Faunaranden zijn in 2007 slechts in 1 controleplot aangetroffen, met een oppervlakte en lengte van resp. 2.8ha en 2188m per km².

De totale oppervlakte aan akkerranden bestaat dus grotendeels uit duoranden.

Oppervlakte akkerranden (ha/km ²) in 2007				
	kernplots (n=4)	controleplots (n=4)	t-toets	significantie
duoranden	3.7 ± 2.1	1.4 ± 2.1	- 1.55	ns
faunaranden	0	0.7 ± 1.4	x	x
totaal	3.7 ± 2.1	2.1 ± 3.5	0.80	ns

Tabel 1 : Verschillen in gemiddelde oppervlakte (per km²) aan duoranden en faunaranden in 2007 tussen de kern- en controleplots. De steekproef bestaat uit 4 kernplots en 4 (gepaarde) controleplots.

Veranderingen in de akkerranden t.o.v. 2006

De gemiddelde oppervlakte aan duoranden in de *kernplots* is in 2007 vrijwel gelijk aan die in 2006. De oppervlakte duoranden is gemiddeld met 0.2ha/km² toegenomen tot 3.7 ha/km². Dit verschilt niet echt (dwz niet significant) van 2006 (tabel 2a). In de *controleplots* is de toename van de gemiddelde oppervlakte duoranden groter, maar evenmin significant verschillend van 2006 (tabel 2b). Deze toename is toe te schrijven aan veranderingen in 1 controleplot.

De grootste verandering in het akkerrandenbeheer bestaat uit de sterke reductie van het aantal meerjarige faunaranden. Dit zijn de akkerrandenpakketten uit het Programma Beheer. Faunaranden zijn in 2007 uit de kernplots verdwenen en in de controleplots is de oppervlakte nog minimaal. Als gevolg daarvan is de totale oppervlakte aan akkerranden in de kernplots ook sterk afgenomen, van gemiddeld 6.6 naar 3.7ha per km². Ondanks het grote jaarverschil is de afname niet significant. Dit komt door de grote verschillen in oppervlakte aan duoranden tussen de kernplots, met een spreiding van resp. 2.0 en 2.1 ha/km² in 2006 en 2007, en de beperkte steekproefgrootte.

Akkerranden (ha/km ²) in de kernplots in 2006 en 2007				
	kernplots 2006 (n=4)	kernplots 2007 (n=4)	t-toets	significantie
duoranden	3.5	3.7	- 0.25	ns
faunaranden	3.2	0	1.45	ns
totaal	6.6	3.7	1.11	ns

Tabel 2a: Verschillen in gemiddelde oppervlakte (in ha per km²) aan duo- en faunaranden tussen de *kernplots* in 2006 en 2007. Totaal is de gezamenlijke oppervlakte aan duo- en faunaranden.

Akkerranden (ha/km ²) in de controleplots in 2006 en 2007				
	contr.plots 2006 (n=4)	contr.plots 2007 (n=4)	t-toets	significantie
duoranden	0.2	1.4	- 1.00	ns
faunaranden	1.1	0.7	1.00	ns
totaal	1.4	2.0	- 1.00	ns

Tabel 2b: Verschillen in gemiddelde oppervlakte (in ha per km²) aan duo- en faunaranden tussen de *controleplots* in 2006 en 2007.

De akkervogels in 2007

Alleen bij de veldleeuwerik is in 2007 sprake van een significant verschil in het gemiddeld aantal territoria (per km²) tussen de kern- en controleplots, dwz de gebieden met en "zonder" duoranden. In de kernplots is de gemiddelde dichtheid aan veldleeuweriken ruim 3x hoger (tabel 3).

Bij de overige akkervogels verschillen de gemiddelde dichtheden in de kernplots niet echt van die in de controleplots. De patrijs is niet waargenomen.

Akkervogels in plots met en zonder duoranden in 2007				
	kernplots (n=4)	controleplots (n=4)	t-toets	significantie
Fazant	2.9 ± 2.5	2.2 ± 1.6	- 0.44	ns
Gele kwikstaart	14.3 ± 13.3	11.0 ± 5.0	0.67	ns
Graspieper	4.2 ± 2.4	5.8 ± 2.0	1.02	ns
Kievit	6.5 ± 3.2	4.8 ± 3.4	- 0.71	ns
Kwartel	2.2 ± 0.6	0	x	x
Patrijs	0	0	x	x
Scholekster	7.2 ± 1.8	6.4 ± 5.0	- 0.32	ns
Veldleeuwerik	6.0 ± 2.5	1.9 ± 1.6	- 2.80	p=0.037

Tabel 3: Verschillen in het gemiddeld aantal territoria per km² van akkervogels tussen de kern- en controleplots in 2007.

Verschillen bij akkervogels tussen 2006 en 2007

De gemiddelde aantallen territoria (per km²) van de akkersoorten in de *kernplots* verschillen in 2007 niet significant van die in 2006. De patrijs is in beide jaren niet

waargenomen (tabel 4a).

Ook in de *controleplots* van 2007 verschillen de gemiddelde aantallen territoria (per km²) van de akkersoorten niet wezenlijk van die in 2006. In beide jaren ontbrak ook hier de patrijs (tabel 4b).

Opvallend is dat bij de veldleeuwerik de gemiddelde dichtheid in de kernplots in beide jaren nagenoeg gelijk is gebleven (resp. 6.1 en 6.0/km²), maar in de controleplots -hoewel niet significant- behoorlijk is afgenomen, van 3.2 in 2006 naar 1.9 territoria/km² in 2007. Het verschil tussen de kern- en controleplots is in 2007 duidelijk groter geworden (fig. 1).

Uit gegevens van het provinciaal akkervogelmeetnet blijkt, dat ook in de akkers elders op het Hogeland het aantal veldleeuweriken is gedaald t.o.v. 2006, van 2.4 naar 2.0/km² (bron: Provincie Groningen, akkervogelmeetnet, 2007). Dit bevestigt het jaarverschil in de controleplots.

In 2007 is het gemiddeld aantal veldleeuweriken per km² in de kernplots 3x hoger dan in zowel de controleplots als in de noordelijke steekproefplots van het akkervogelmeetnet.

Akkervogels in de kernplots in 2006 en 2007				
	kernplots 2006 (n=4)	kernplots 2007 (n=4)	t-toets	significantie
Fazant	1.8	2.9	- 1.45	ns
Gele kwikstaart	14.7	14.3	0.06	ns
Graspieper	3.5	4.2	- 0.30	ns
Kievit	5.9	6.5	- 0.23	ns
Kwartel	1.2	2.2	- 2.54	ns
Patrijs	0	0	x	x
Scholekster	9.6	7.2	1.59	ns
Veldleeuwerik	6.1	6.0	2.25	ns

Tabel 4a: Verschillen in het gemiddeld aantal territoria per km² van akkervogels tussen de *kernplots* in 2006 en 2007.

Akkervogels in de controleplots in 2006 en 2007				
	contr.plots 2006 (n=4)	contr.plots 2007 (n=4)	t-toets	significantie
Fazant	4.5	2.2	1.31	ns
Gele kwikstaart	15.0	11.0	1.10	ns
Graspieper	2.5	5.8	- 2.22	ns
Kievit	9.1	4.8	0.86	ns
Kwartel	0.9	0	1.62	ns
Patrijs	0	0	x	x
Scholekster	10.6	6.4	2.18	ns
Veldleeuwerik	3.2	1.9	1.39	ns

Tabel 4b: Verschillen in het gemiddeld aantal territoria per km² van akkervogels tussen de *controleplots* in 2006 en 2007.

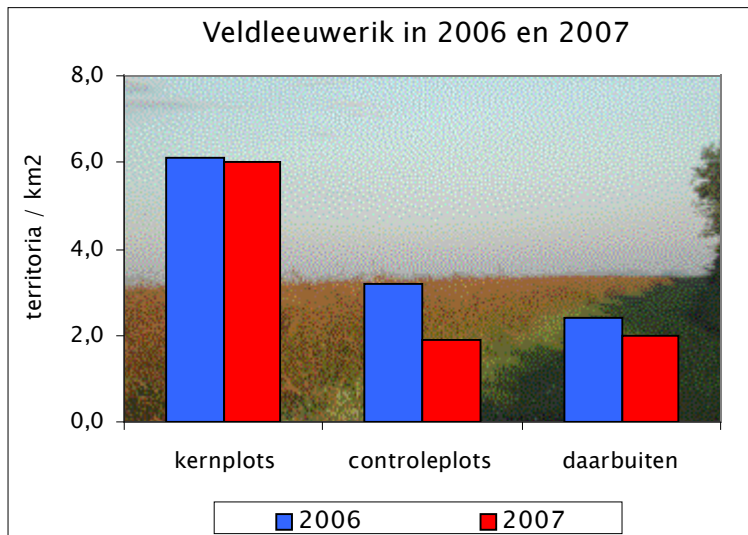

Fig. 1: Het verschil tussen het aantal veldleeuweriken (per km²) in de gebieden met duoranden (de kernplots) of zonder (de controleplots en daarbuiten) is in 2007 groter geworden.

Relatie van akkervogels met akkerranden

Uit regressie-analyses van de in 2007 waargenomen akkervogels blijkt, dat de aanwezigheid van duoranden alleen van significante invloed is op het voorkomen van de veldleeuwerik in de akkers. Dit geldt zowel voor de relatie met de lengte aan duoranden per km² als met de oppervlakte per km² (tabel 5 en fig 2). Het voorkomen van de veldleeuwerik wordt voor ruim 84% (R²) verklaard door zowel de lengte als oppervlakte aan duoranden per km². Dit percentage verklaarde variantie is buitengewoon hoog.

De relaties van fazant, gele kwikstaart, graspieper, Kievit, kwartel en scholekster met de lengte en oppervlakte aan duoranden zijn niet-significant (tabel 5). Desondanks zijn er grote verschillen in de mate waarin het voorkomen van deze soorten door duoranden wordt verklaard. Zo is het percentage verklaarde variantie (R²) bij de fazant en kwartel hoog, maar bij gele kwikstaart, Kievit en scholekster extreem laag. De graspieper zit daar iets tussenin en de patrijs is niet waargenomen.

De aanwezigheid van de meerjarige, grassige faunaranden draagt weinig tot niets bij aan het voorkomen van de veldleeuwerik. De correlatie tussen de dichtheid aan duoranden en faunaranden is niet significant (p=0.06) en heeft een lagere R² van 69%. Dit verklaart ook waarom het verdwijnen van faunaranden uit de kernplots in 2007 (zie tabel 2a op blz 11) niet van invloed is geweest op het gemiddeld aantal territoria van de veldleeuwerik.

Relatie akkervogels met duoranden in 2007				
	R ² lengte/km ²	sign.	R ² opp./km ²	sign.
Fazant	50.8%	ns	46.5%	ns
Gele kwikstaart	4.3%	ns	6.9%	ns
Graspieper	17.8%	ns	24.6%	ns
Kievit	5.1%	ns	10.3%	ns
Kwartel	54.1%	ns	58.1%	ns
Patrijs	x	x	x	x
Scholekster	4.2%	ns	2.0%	ns
Veldleeuwerik	84.2%	p=0.009	84.1%	p=0.009

Tabel 5: De invloed van de lengte en oppervlakte aan duoranden per km² op akkervogels (a.h.v. lineaire regressie) en de mate waarin het voorkomen van deze soorten hierdoor wordt verklaard (R² = percentage verklaarde variantie).

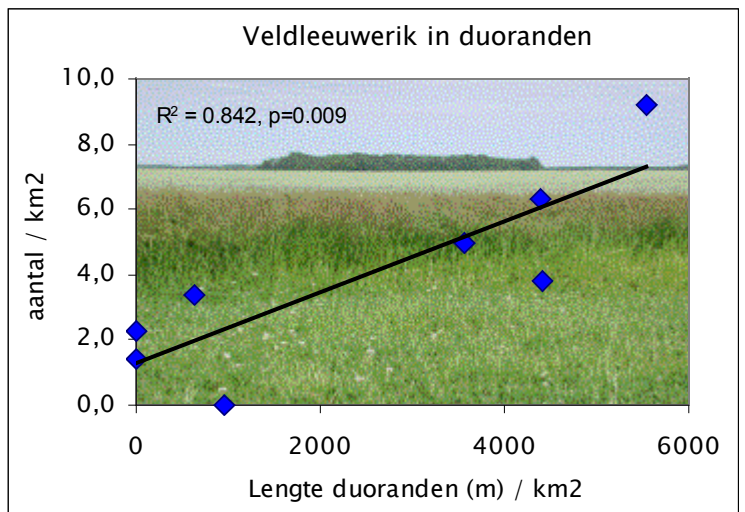
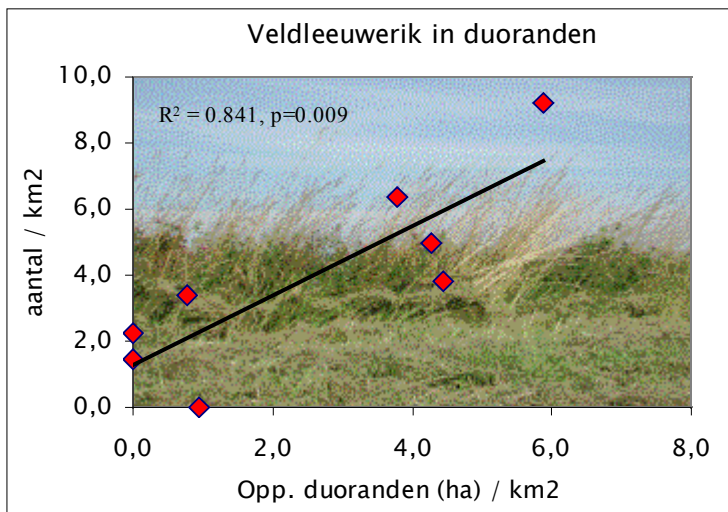

Fig. 2: Het aantal veldleeuweriken (per km²) hangt ook in 2007 in sterke mate samen met zowel de gemiddelde oppervlakte (links) als de gemiddelde lengte (rechts) aan duoranden (per km²).

DISCUSSIE

Evaluatie van het duorandenbeheer “van duoranden naar trioranden”

In augustus 2007, direct na de uitvoering van het veldwerk en vooruitlopend op het gereedkomen van deze tweede tussenrapportage, heeft met het bestuur van Wierde & Dijk al het eerste overleg plaats gevonden over een evaluatienotitie m.b.t. het beheer van de duoranden. Directe aanleiding vormde de ervaringen uit het afgelopen broedseizoen.

Op de vruchtbare klei van het Hogeland veroorzaakte het warme weer in april en de overvloedige neerslag in mei een snelle grasgroei in de duoranden. Deze ontwikkeling was zeer nadelig voor de veldleeuwerik en voor predatoren van muizen zoals de grauwe kiekendief. Dit noopte tot snel ingrijpen: een extra maaibeurt in mei was zeer wenselijk. En achteraf gezien was een tweede extra maaibeurt later in het broedseizoen ook zeker niet overbodig geweest.

Beoordeling van het huidige beheer

Met het duorandenbeheer wordt m.n. gepoogd optimale broed- en foeragemogelijkheden te creëren voor de veldleeuwerik. Met een afwisseling van hoge- en lage begroeiing wordt getracht aan de biotoopeisen van deze soort tegemoet te komen. Belangrijke knelpunten voor de veldleeuwerik in het hedendaagse akkerlandschap zijn a) de snelle- en compacte groei van grassen en gewassen en b) de geringe oppervlakte aan onbewerkte grond met een lage, ijle kruidenrijke begroeiing in de loop van het groeiseizoen. Deze problemen zien we ook in de duoranden optreden. De duoranden worden gedomineerd door grassen. Deze groeien bovendien te hard waardoor weinig geschikte ruimte overblijft voor een 2^e of 3^e legsel of om voedsel te zoeken. De aanwezigheid van een rijke kleigrond speelt hierin een grote rol. Ongunstige weersomstandigheden, zoals in het voorjaar van 2007, dragen een extra steentje bij. In een groot deel van de broedperiode vinden we te weinig korte begroeiing in de duoranden. Ook voor de grauwe kiekendief speelt dit probleem. Als zichtjager (vooral op muizen) is de grauwe kiekendief voor zijn prooi afhankelijk van voldoende korte begroeiing in de broedtijd.

Beoordeling van de duoranden als biotoop van de veldleeuwerik

De veldleeuwerik heeft lage begroeiing en onbegroeide plekken nodig om zijn nest te bouwen én om voedsel te zoeken. De veldleeuwerik bouwt zijn nest in een vegetatie van 15–20cm hoog, vaak zijn dit grassen. Het doorgroeien van de vegetatie biedt later volop bescherming tijdens de ei- en jongenfase. Zijn voedsel (in de broedtijd vnl. insecten) zoekt de veldleeuwerik op de grond in een open, lage begroeiing of op onbegroeide plekken. Een lage begroeiing die bij voorkeur uit bloemrijke akkerplanten bestaat en veel insecten aantrekt. De functie van de hogere begroeiing is niet helemaal duidelijk. Het biedt zeker extra dekking en, indien ook kruiden aanwezig zijn, draagt het bij aan een grotere insectenrijkdom en zorgt daarmee voor een gevarieerd voedselaanbod.

Voorgestelde wijzigingen in het beheer

- Bij het inzaaien meer rekening houden met de aanwezigheid van een rijke bodem. Een gras- en kruidenmengsel van ± 10 kg/ha lijkt meer dan genoeg.
- Meer kiezen voor laagblijvende grassoorten, zoals roodzwenkgras.
- Buiten de broedtijd open plekken creëren in een gesloten grazige begroeiing.

- Het maaieregime aanpassen;
 - 1) Twee extra maai beurten in de broedtijd; begin mei en begin juni.
 - 2) Eerste maaibeurt eind maart/begin april, de laatste maaibeurt begin juli.
 Omschakelen van duo- naar trioranden, waarbij altijd een permanente smalle strook met opgaande begroeiing blijft staan. Strook 1 eind maart/begin april en begin juni maaien, strook 2 begin mei en begin juli. Op deze wijze is het hele broedseizoen een korte vegetatie aanwezig en wordt voorkomen dat nesten in het korte gras worden uitgemaaid.

De voorstellen voor het gewijzigde maai-beheer zijn door het bestuur van Wierde & Dijk overgenomen. Het voorstel om jaarlijks open plekken in de trioranden te creëren, waarin een spontane begroeiing van eenjarige akkerplanten de kans krijgt, vraagt iets meer tijd van akkerbouwers. In 2008 gaan bij enkele deelnemers van Wierde & Dijk de eerste kleinschalige experimenten van start.

Een éénjarige braakrand met veel kamille in de Westpolder. Rechts een detailopname. Door de open structuur en kruidenrijkdom is deze rand een ideale foerageerplek voor veldleeuweriken.

Faunaranden

In 2007 is de lengte aan meerjarige faunaranden m.n. in de kernplots aanzienlijk verminderd. Deze afname heeft geen enkele invloed gehad op de gemiddelde broeddichtheid van de veldleeuwerik. Dit bevestigt het resultaat van de regressie-analyse uit het eerste jaar waaruit bleek dat de lengte cq oppervlakte aan faunaranden geen enkel effect heeft op de dichtheid aan veldleeuweriken (van 't Hoff & Koks 2007). De geringe betekenis van de faunaranden voor veldleeuweriken en andere broedvogels wordt vooral toegeschreven aan de eenzijdige vegetatiestructuur. De meeste faunaranden bestaan gedurende het broedseizoen uit een compacte vegetatie van hoog opgroeiende grassoorten. Deze akkerranden bieden, door het ontbreken van enige variatie in hoge- en lage begroeiing, geen geschikte nestgelegenheid en geen ruimte om voedsel te zoeken. Door de eenzijdige begroeiing met grassen is dit type akkerrand bovendien arm aan insecten, een belangrijke voedselbron in de broedtijd voor de veldleeuwerik en andere akkervogels zoals gele kwikstaart en graspieper.

Opschaling akkerranden

Ondanks de recente afname aan meerjarige faunaranden (wellicht een direct gevolg van de gestegen graanprijzen, waardoor de belangstelling voor dit type akkerranden verflauwt) biedt een beheer van de resterende faunaranden en nieuwe Grauwe kiekenranden volgens het concept van de trioranden volop perspectief. Met een tussentijdse aanpassing van de relevante SANG-akkerrandenpakketten kunnen deze een bijdrage leveren aan de zo noodzakelijke opschaling van het randenbeheer. De recente afschaffing van de verplichte braaklegregeling maakt de gewenste aanpassingen nog urgenter. In de kernplots is het gemiddeld aandeel aan akkerranden tussen beide jaren gedaald van 6.6 naar 3.7% (zie tabel 2a). In de controleplots bedroeg het gemiddeld oppervlakte-aandeel aan akkerranden in 2007 slechts 2.0% (tabel 2b). Daarbuiten zal dit percentage nog lager zijn. De kans op herstel van akkervogelpopulaties, en de veldleeuwerik in het bijzonder, zal op deze wijze een illusie blijven. Als beheermaatregel blijken de duoranden te werken voor de veldleeuwerik, maar op grotere schaal is daar nog niets van te merken. Zoals we gezien hebben, is de dichtheid aan veldleeuweriken buiten de kernplots in 2007 afgenomen. Een trend die al enkele decennia gaande is.

Akkerranden in combinatie met leeuwerikvlakken

In beide onderzoeksjaren is het effect van de leeuwerikvlakken op broedvogels niet goed uit de verf gekomen. Dit is een gevolg van het beperkte aantal percelen met vlakjes en de ongunstige locatie voor akkervogels, waarvan de meeste soorten een sterke voorkeur hebben voor open landschappen. Het verdient aanbeveling het experiment met de leeuwerikvlakken elders voort te zetten en dan ook bij voorkeur in combinatie met akkerranden.

CONCLUSIES

Duoranden

De resultaten uit het tweede jaar bevestigen die uit het eerste onderzoeksjaar. En bij de veldleeuwerik zelfs in versterkte mate.

Van alle akkervogels is de veldleeuwerik de enige soort waarbij de lengte cq oppervlakte aan duoranden per km² een positief effect heeft op de broedvogeldichtheid. Ten opzichte van 2006 is bij deze soort het verschil in aantal broedparen per km² tussen de akkerplots met en die zonder duoranden groter geworden. In de kernplots, dat zijn de akkerplots met duoranden, is de broeddichtheid gestabiliseerd, terwijl het aantal veldleeuweriken in akkerplots zonder duoranden in 2007 is gedaald. Dit laatste geldt zowel voor de controleplots als de akkerplots op het Hogeland uit het provinciale akkervogelmeetnet. In de kernplots is de broeddichtheid aan veldleeuweriken 3x hoger dan daarbuiten. In de kernplots broeden gemiddeld 6 paar veldleeuweriken per 100ha., daarbuiten 2 paar. Dit is een significant verschil.

Voorbeelden van enkele duoranden. Een duorand voor de helft gemaaid in juli (links). En een duorand in juni, een maand na een extra maaibeurt in mei (rechts).

Faunaranden

De aanzienlijke afname in 2007 van de lengte aan meerjarige faunaranden in de kernplots heeft geen enkele invloed gehad op de gemiddelde broeddichtheid van de veldleeuwerik. Het resultaat van de recente regressie-analyse bevestigt de uitkomst uit het eerste jaar waaruit bleek dat de lengte cq oppervlakte aan faunaranden niet van invloed is op de dichtheid aan veldleeuweriken of enige andere akkervogel (van 't Hoff & Koks 2007).

AANBEVELINGEN

Duoranden en leeuwerikvlakken

In het afgelopen jaar zijn door het bestuur van Wierde & Dijk veel aanbevelingen uit de vorige tussenrapportage overgenomen. De belangrijkste wapenfeiten zijn de voorgestelde aanpassingen in het randenbeheer; het creëren van meer open plekken en de hogere maaifrequentie, met name in het broedseizoen. De voorstellen zijn nader uitgewerkt en hebben uiteindelijk geresulteerd in het concept van de trioranden. Dit is een grote stap voorwaarts in het streven naar een op maat gesneden beheer van de randen voor vogels, in het bijzonder de veldleeuwerik.

Aan het voorstel om in de akkerranden in de vorm van rasterpalen voor meer uitkijk- annex zang- of zitposten te zorgen is op een klein aantal locaties voldaan. En met succes, zoals blijkt uit de waargenomen roodborsttapuit! Het idee is dat rasterpalen in de randen het ontbreken van vrijstaande struiken in het open landschap enigszins kunnen compenseren. Veel vogelsoorten maken gebruik van dit soort verhogingen. Het project Gekweel in het struweel biedt hier uiteraard volop mogelijkheden.

In de follow-up van de pilot wil het bestuur van Wierde & Dijk op beperkte schaal doorgaan met de leeuwerikvlakken. Om het effect van de vlakken op broedvogels met meer succes te kunnen meten, zullen ze meer in open gebied komen te liggen, iets groter worden (24m²) en meer in combinatie met trioranden worden aangelegd.

Extra maatregelen

Aan de volgende aanbevelingen is cq wordt door het bestuur van Wierde & Dijk gewerkt:

- werving voor het nieuwe Grauwe kiekenpakket uit de SANG.
- Het bij de provincie bepleiten van aanpassingen in en aanvullingen op de bestaande faunaranden, zodanig dat deze randen als triorand beheerd kunnen worden.
- Aangepast beheer op de slaperdijken. Het bestuur onderzoekt de mogelijkheden waarbij extensief beheerde dijken als het ware als ruggengraat kunnen fungeren in een landschap waarin meer beheermaatregelen voor akkervogels worden ingezet. Op een zodanige wijze dat recht wordt gedaan aan de leefgebiedenbenadering.
- Nu de verplicht braaklegregeling door de EC is teruggedraaid, zal de animo onder akkerbouwers voor meerjarige grasbraak op perceelsniveau sterk zijn afgenomen. Vooral voor de veldleeuwerik is dit een zeer succesvolle maatregel gebleken.
- De belangstelling onder akkerbouwers voor de verbouw van meerjarige gewassen, zoals bv luzerne, zal sterk afhankelijk zijn van de marktsituatie.
- Aan het voorstel om het broedvogelonderzoek in de duoranden uit te breiden met een muizencensus en met wintervogeltellingen is gehoor gegeven. Aanvullend onderzoek naar de verklarende landschapskenmerken en gewassen op het Hogeland voor de veldleeuwerik staat nog op het programma.

Kortom, er is het afgelopen jaar flink aan de weg getimmerd om tot een optimalisering van het akkervogelbeheer te komen en om meer kennis te verzamelen over het functioneren van de randen voor meer organismen dan alleen de broedvogels. Petje af.

DANKWOORD

Het onderzoek was uiteraard niet mogelijk geweest zonder de welwillende medewerking van aan de pilot deelnemende agrariërs: K. Berghuis, G.W. Bos, C.J. Flipsen, Mts Havenga en Havenga-van Hoorn, B. de Lange, J.A. Louwes, H.P. Poelma, Th. Poelma, F.H. Roebroek, M. van Tilburg, H. Westers, VOF Wiera Spijk en Mts Wiersma-Huizinga.

Buitengewoon plezierig en stimulerend zijn de belangstelling van en regelmatige contacten met bestuursleden van Wierde & Dijk; Fred Bosman, Ale Havenga, Jacobien Louwes en Trudy van Wijk. Grote waardering is er voor het snelle optreden van het bestuur bij het bewerkstelligen van een extra maaibeurt in mei in de duoranden en de positieve reactie van de deelnemende akkerbouwers. Fred bedanken we ook voor zijn commentaar op de conceptversie.

LITERATUUR

van 't Hoff J. & B. Koks. 2005. Broedvogelkartering Lauwerpolder 2005. Rapport Wierde & Dijk, Leens.

van 't Hoff J. & B. Koks. 2006. Broedvogels in duoranden en leeuwerikvlakken. Rapport Wierde & Dijk, Leens.

Websites

Wierde & Dijk, vereniging voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer Noord-Groningen:
www.wierde-en-dijk.nl

Stichting Werkgroep Grauwe Kiekendief: www.grauwekiekendief.nl

Colofon

Foto's: Jan van 't Hoff